

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH

KATEDRY

POD WEZWANIEM WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII
PANNY

I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA

WE FROMBORKU

**w zakresie dekoracji malarskiej
na ścianach i sklepieniach prezbiterium**

opracowanie: dr hab. Robert Rogal, prof. UMK
mgr sztuki w zakresie konserwacji
i restauracji malarstwa i rzeźby polichromowanej

Prof. nadzw. dr hab. Robert Rogal
Konserwator Dziej Sztuki
nr dpl. UMK 685

I. WSTĘP

Program prac konserwatorskich i restauratorskich polichromii we wnętrzu prezbiterium katedry opracowano na podstawie oględzin, analizy stanu zachowania i studiów dostępnych opracowań. Wykorzystano również wyniki badań konserwatorskich¹.

II. ZAŁOŻENIA

Wnętrze prezbiterium pokrywa jednorodna stylistycznie dekoracja malarska powstała pod koniec XIX w. Na ścianie północnej, w skrajnym przęśle od wschodu zachowane jest prostokątne pole z malowidłem pochodzącym z okresu średniowiecza. Na trzeciej wysklepce, pierwszego przęsła, zachowany jest również herb biskupa Mikołaja Tungena i herb biskupstwa.²

Polichromia neogotycka wykonana została w technice kazeinowej (w górnych partiach)

Z wcześniejszych dokumentacji wynika, że w realizacji prac we wnętrzu korpusu (przy fryzie) przyjęto założenie zachowania polichromii neogotyckiej. Jest to założenie słuszne, ponieważ polichromia jest jednorodna stylistycznie i stanowi przemyślaną kompozycję podkreślającą architekturę. W prezbiterium należy docenić szczególne znaczenie dekoracyjne kompozycji iluzjonistycznych kotar, które podkreślają rangę tej części katedry.

Ekspozowane wśród XIX-wiecznej dekoracji relikty wcześniejszej dekoracji są czytelne, ale nie zakłócają odbioru całości.

W odniesieniu do prac konserwatorskich i restauratorskich we wnętrzu prezbiterium proponuje się zachowanie i konserwację warstwy malarskiej XIX-wiecznej dekoracji oraz restaurację nie zachowanych lub zasłoniętych przemalowaniami elementów tej dekoracji w ich pierwotnej formie i opracowaniu kolorystycznym (dotyczy między innymi złożonych wici na wysklepkach, dekoracji profili żeber). Należy również przeprowadzić konserwację zachowanych wcześniejszych malowideł.

Należy podkreślić, że prace konserwatorskie we wnętrzu należy skoordynować z planowanymi innymi pracami przy katedrze, których celem jest ograniczenie zawilgocenia murów katedry (prace przy fundamentach i na elewacjach – uszczelnienie okien). Prace zabezpieczające powinny być wykonane wcześniej a przynajmniej równoległe z pracami we wnętrzu.

Prace konserwatorskie należy poprzedzić usunięciem wtórnych instalacji grzewczych. Prace te powinny być prowadzone pod nadzorem konserwatora.

¹ Dokumentacja konserwatorska prezbiterium katedry we Fromborku, opr. Marzenna Szumińska i Agnieszka Fejzer, maszynopis, Toruń 2015

² Franc Dittlich, Die Neue Dekoration des Domes zu Frauenburg, Zetschrift für Christliche Kunst, Nr 10, 1892 r, s. 307-318; W czasie odnawiania wnętrza natrafiono na fragmenty polichromii gotyckiej w części wschodniej prezbiterium: Ojcowie Kościoła na ścianie północnej i dwa herby: biskupstwa i biskupa Mikołaja Tungena w trzeciej wysklepce pierwszego przęsła po stronie wschodniej prezbiterium

I. PRACE WSTĘPNE

1. Demontaż instalacji centralnego ogrzewania.
2. Fotograficzna dokumentacja stanu zachowania.

II. PRACE KONSERWATORSKIE I RESTAURATORSKIE

A. SKLEPIENIE

1. Wstępne oczyszczenie powierzchni (odkurzenie)
2. Dezynfekcja powierzchni sklepienia - np. roztwór alkoholowy Biotin R (lub preparat o podobnych właściwościach)

WYSKLEPKI.

1. Usunięcie fragmentów tynku całkowicie zdegradowanego wskutek długotrwałego zamakania
2. Usunięcie wtórnych uzupełnień - łąt i kitów nie spełniających wymogów konserwatorskich (z nieodpowiedniego materiału lub w złej formie)
3. Wzmocnienie tynków i ceglanego podłoża w obrębie zniszczonych partii preparatem hydrofilnym typu Funcosil KSE 300 prod. Remmers lub innym o podobnych właściwościach.
4. Wypełnienie spękań podłoża zaprawą wapienną do iniekcji.
5. Likwidacja odspojień tynku poprzez iniekcję niskocząsteczkowej zaprawy (np. P1LM-AL lub preparat o podobnych właściwościach)
6. Odsolenie zapraw i podłoża w obrębie partii o stwierdzonym zasoleniu okładami z pulpy celulozowej z bentonitem. Kontrola zawartości soli przed odsalaniem i po kolejnych zabiegach.
7. Usunięcie zaplamień podłoża wywołanych obecnością mikroorganizmów oraz zaciekaniami wody. W przypadku trwałych zaplamień niemożliwych do usunięcia, izolacja plam przed wprowadzeniem pobiałą lub warstwy malarskiej.
8. Usunięcie przemaalowań i wtórnych złocień metodą chemiczną opracowaną na podstawie prób i mechanicznie, przy użyciu skalpeli, gum, sztyftów z włókna szklanego
9. Konserwacja warstwy malarskiej i złocień:
 - konsolidacja z podłożem (np. PAW, Primal AC 33 lub podobne preparaty)
 - wzmocnienie strukturalne (np. roztwór Paraloidu B 72 lub podobne preparaty)
 - doczyszczenie powierzchni metodą mechaniczną, chemiczną na podstawie prób
10. Uzupełnienie tynków zaprawą wapienną na bazie wapna dołowanego o odpowiednim wypełniaczu i fakturze
11. Uzupełnienie ubytków pobiałą pobiałą wapienno – kredową odpowiadającą warstwie oryginalnej.

12. Uzupełnienie złocień ornamentu złotem płatkowym, techniką „na mat”
13. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej metodą punktowania.
14. Utrwalenie i ponowna dezynfekcja warstwy malarskiej po konserwacji

ŻEBRA, SŁUŻKI

1. Oczyszczenie powierzchni.
2. Usunięcie przemalowań i wtórnych złocień metodą mechaniczną (skalpele, gumki, sztyfty z włókna szklanego) i chemiczną opracowaną na podstawie prób.
3. Odsolenie okładami z pulpy celulozowej z bentonitem.
4. Wzmocnienie tynków i ceglanego podłoża w obrębie zniszczonych partii preparatem hydrofilnym.
5. Uzupełnienie ubytków tynku i pobiałą. Zaprawa na bazie wapna dołowanego o odpowiednim wypełniaczu i fakturze; pobiała wapienno-kredowa
6. Konserwacja warstwy malarskiej i złocień
 - konsolidacja z podłożem (np. PAW, Primal AC 33 lub podobne preparaty)
 - wzmocnienie strukturalne (np. roztwór Paraloidu B 72 lub podobne preparaty)
 - doczyszczenie powierzchni metodą mechaniczną, chemiczną na podstawie prób
7. Uzupełnienie złocień ornamentu złotem płatkowym , techniką „na mat”
8. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej metodą punktowania lub płamą w zależności od charakteru ubytków
9. Utrwalenie i ponowna dezynfekcja warstwy malarskiej po konserwacji

B. MONOCHROMATYCZNE ŚCIANY:

1. Dezynfekcja powierzchni - np. preparatem Biotin R lub podobne preparaty.
2. Wstępne oczyszczenie powierzchni z kurzu i luźnych zanieczyszczeń.
3. Usunięcie warstw wtórnych - niewłaściwych łat, kitów, warstw barwnych, metodą mechaniczną, chemiczną.
4. Wzmocnienie tynków i ceglanego podłoża w obrębie zniszczonych partii preparatem hydrofilnym.
5. Likwidacja odspojień tynku poprzez iniekcję np. preparatu PLM A lub podobnym środkiem.
6. Odsolenie zapraw i podłoża w obrębie partii o stwierdzonym zasoleniu okładami z pulpy celulozowej z bentonitem.
7. Usunięcie zaplamień podłoża wywołanych obecnością mikroorganizmów oraz zaciekaniem wody. W przypadku trwałych zaplamień niemożliwych do usunięcia, izolacja plam przed lokalnym wprowadzeniem warstwy malarskiej.
8. Uzupełnienie ewentualnych ubytków tynku zaprawą wapienną na bazie wapna dołowanego o odpowiednim wypełniaczu i fakturze.

9. Scalenie kolorystyczne uzupełnień tynków z XIX w. warstwą malarską - pomalowanie powierzchni tynków warstwą farby w kolorze zgodnym z zachowanym kolorem tła oryginalnej dekoracji malarskiej. Proponuje się farby o spoiwie krzemianowym ponieważ gwarantują one wymaganą paroprzepuszczalność a ponadto są odporne na działanie mikroorganizmów. (w przypadku zastosowania czysto krzemianowego spoiwa).

C. DEKORACJA ORNAMENTALNA GLIFÓW OKIENNYCH, BLEND NA ŚCIANIE PÓLNOCNEJ, DOLNYCH PARTII ŚCIAN (KOTARA I FRYZ POWYŻEJ) I ŁUKU TĘCZOWEGO.

1. Dezynfekcja powierzchni - np. preparatem Biotin R lub podobne preparaty.
2. Wstępne oczyszczenie powierzchni.
3. Wykonanie niezbędnych prac technicznych likwidujących przyczyny zamakania murów :
 - kontrola stanu szklenia i witraży pod kątem szczelności przegrody
 - uszczelnienie okien - na styku ramy okiennej z ościeżami elastyczną zaprawą mineralną (np. zaprawą wapienną z dodatkiem rozproszonego zbrojenia lub inną o podobnych właściwościach)
 - naprawa parapetów - usunięcie zdeintegrowanych zapraw, demontaż i przemurowanie luźnych cegieł, uzupełnienie ubytków zaprawy, opracowanie powierzchni,
 - uszczelnienie spoin wokół dolnych krawędzi ościeży okiennych,
 - kontrola stanu zachowania rynienek na skropliny, uzupełnienie ubytków i udrożnienie odpływów
- Wyżej wymienione prace powinny być skorelowane z pracami na elewacjach i działania podjęte od strony wnętrza powinny być uzupełnione od zewnątrz.
4. Usunięcie warstw wtórnych - niewłaściwych uzupełnień podłoża i warstw barwnych. Metoda usuwania dobrana zostanie do rodzaju materiału. Proponuje się zarówno metody mechaniczne (ostrożne wykucie uzupełnień zaprawy) jak i chemiczne w przypadku przemalowań .
5. Wzmocnienie tynków w obrębie zniszczonych partii przy pomocy preparatu krzemooorganicznego z efektem hydrofilnym.
6. Likwidacja odspojeń tynku poprzez iniekcję niskocząsteczkowej zaprawy .
7. Odsolenie zapraw i podłoża w obrębie partii o stwierdzonym zasoleniu okładami z pulpy celulozowej z bentonitem.
8. Usunięcie zaplamień podłoża wywołanych obecnością mikroorganizmów oraz zaciekaniami wody. W przypadku trwałych zaplamień niemożliwych do usunięcia, izolacja plam przed lokalnym wprowadzeniem warstwy malarskiej.
9. Uzupełnienie ubytków tynku zaprawą wapienną na bazie wapna dołowanego o odpowiednim wypełniaczu i fakturze.
10. Konserwacja warstwy malarskiej i złoceń :
11. - wzmocnienie strukturalne pudrującej się warstwy malarskiej (np. Paraloid B 72 lub

podobne preparaty)

12. - konsolidacja z podłożem (np. PAW, Primal AC33, lub podobne preparaty)
13. - doczyszczanie powierzchni warstwy malarskiej i złoceń metodą dobraną na podstawie prób
14. Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej metodą punktowania lub plamą w zależności od charakteru ubytku (w obrębie mniejszych ubytków).
15. Uzupelnienie ubytków złoceń złotem proszkowym lub płatkowym w zależności od wielkości ubytków.
16. Rekonstrukcja dekoracji malarskiej na większych powierzchniach na podstawie zachowanego oryginału, przy użyciu szablonów.
17. Rekonstrukcja złoceń w technice oryginału.
18. Zabezpieczenie warstwy malarskiej

D. OSŁONY (MASKOWNICE) W DOLNEJ CZĘŚCI OKNA NA ŚCIANIE POŁUDNIOWEJ.

1. Wykonanie dezynfekcji i dezynsekcji drewna (preparatem Per-xil lub podobnym)
2. Oczyszczenie z kurzu, brudu metodą mechaniczną (pędzle, gumki chlebowe) i chemiczną (łagodne środki powierzchniowo czynne)
3. Impregnacja zdegradowanego drewna roztworem Paraloidu B-72 – lub preparatem o podobnych właściwościach- poprzez pędzlowanie.
4. Wykonanie fleków z sezonowanego drewna w miejscach większych ubytków.
5. Usunięcie warstw wtórnych z powierzchni malowanych i złoconych metodą mechaniczną i chemiczną.
6. Konserwacja odsłoniętych warstw oryginalnych: konsolidacja z podłożem, wzmocnienie strukturalne, doczyszczanie powierzchni.
7. Uzupelnienie ubytków zaprawy gruntem klejowo-kredowym, modyfikowanym.
8. Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej metodą punktowania lub plamą w zależności od rodzaju ubytków.